

ПРОФІЛАКТИЧНА
ПРОГРАМА

АНТИБУЛІНГОВА ПРОГРАМА

*«Я обираю щасливе
майбутнє»*

ВСТУП

Актуальність теми зумовлена тим, що явище булінгу набуває поширення серед сучасної молоді, а його наслідки, беззаперечно, негативно впливають на самореалізацію особистості. Цю проблему з тих чи тих причин дуже часто замовчують, її не прийнято обговорювати. За таких умов проблему не усувають, а навпаки, вона набуває більших обсягів та жорстокості. В такому контексті варто розуміти, що реформація сучасної нової української школи можлива за умови створення соціально безпечного освітнього простору шляхом формування в учнів вміння правильно поводитись у небезпечних та критичних ситуаціях загрози життю, честі та гідності особистості, булінгу, мобінгу, надавати допомогу собі та іншим. Тому профілактична робота має будуватися на принципах відкритості, чесності та формувати в учнів практичні вміння та навички, які необхідні для життя в сучасних умовах.

У теоретичній частині програми проаналізовано соціально-педагогічну, психологічну проблему сучасності – булінг. Розкрито сутнісні ознаки, основні причини, форми прояву цього явища, визначено основні риси булінгу, проаналізовано основні механізми його розвитку, описано рольову структуру булінгу та висвітлено наслідки для всіх учасників цього явища (для жертв булінгу, булерів, спостерігачів).

Дорослі не зможуть ізолювати дітей від важких ситуацій і переживань. Це вічна й невід'ємна складова життя. Але вони можуть допомогти вирішувати й створювати максимально сприятливе для цього середовище.

Практична частина програми висвітлює систему роботи навчального закладу в даній тематиці, яка може бути поширена та запроваджена в інших навчальних закладах, оскільки має позитивні результати та з легкістю реалізовується у закладі, адже орієнтована на принципи рівності передачі набутих знань, практичності та можливості використання в майбутньому. Учасники програми набувають знань та формують вміння і навички, які необхідні для життя. Впровадження програми в навчальному закладі має відбуватися поступово, враховуючи всі етапи та структурні компоненти програми, а також потреби та запити цільової аудиторії. Переконані, що впровадження чітко структурованих, якісно нових підходів до профілактичної роботи дасть позитивні результати та зробить можливим безпечне та щасливе зростання учнівської молоді.

Мета антибулінгової програми:

- ознайомити підлітків з проблемою булінгу, його видами, ознаками та механізмами розповсюдження;

- навчити протидіяти булінгу та формувати навички самозахисту та вміння захистити своїх однокласників в разі необхідності *ефективними* способами та прийомами.

Мета: поінформувати підлітків про булінг, його причини, види, ознаки та структуру; ознайомити з основними стратегіями протидії булінгу; відпрацювати конструктивні способи протидії булінгу в учнівському середовищі.

Завдання програми:

1. Актуалізація та розширення теоретичних знань про булінг, його види, ознаки, механізми.
2. Розвиток вміння визначати групи ризику (жертв та булерів).
3. Навчання ефективним, науково обґрунтованим та експериментально перевіреним способам протидії булінгу в підлітковому середовищі.
4. Згуртування новоприбулих учнів, формування довірчих стосунків через особливу форму взаємодії у тренінгу «навчання на рівних» (учні, які пройшли спеціальне навчання та мають відповідні сертифікати про це, навчають інших учнів).
5. Розширення меж особистісної значимості в процесах групової динаміки за допомогою формування свідомого та відповідального ставлення до проблем та потреб інших членів групи (небайдуже ставлення до жертв булінгу, знання способів ефективної допомоги, а не пасивного спостерігача).

Основні ідеї програми.

В основі програми «Я обираю щасливе майбутнє» лежить ідея, яка передбачає формування в здобувачів освіти вміння ефективно вирішувати конфлікти, бути толерантними до думки інших, протистояти насильству, булінгу, дискримінації в колективі, брати відповідальність за побудову миру в навчальному закладі, дотримуватися рівних прав чоловіків/хлопців та жінок/дівчат.

Ідея програми передбачає формування в учнів вміння мирно вирішувати конфлікти, керуватися загальнолюдськими цінностями у спілкуванні з іншими.

У змісті програми зроблено акцент на формуванні таких життєвих навичок, як ефективна комунікація, управління конфліктами, толерантність, недискримінація, управління емоціями, формування ненасильницької поведінки, формування цінностей тощо.

В основу програми закладено:

- базові компоненти: ставлення до миру; знання конфлікту; конструктивна
- комунікація;
- мирне врегулювання конфлікту, недискримінація, рівність прав чоловіків/хлопців та жінок/дівчат.

Прогнозовані результати: Впровадження в освітній процес програми стане важливим кроком у формуванні відновної культури в закладі освіти, а також інноваційним методом у попередженні конфліктів серед здобувачів освіти, що гарантує створення безпечного освітнього простору.

Очікувані результати:

- збагачення знань, умінь та навичок здобувачів освіти щодо причин, видів та наслідків конфліктів; розуміння структури конфлікту; управління власною поведінкою в конфлікті; забезпечення рівних прав чоловіків/хлопців та жінок/дівчат;
- виявлення позитивної мотивації до мирного врегулювання конфліктів та формування відновної культури в закладі освіти;
- конструктивна реакція на наявність конфлікту (пошук позицій та інтересів, усвідомлення причин та трансформація конфлікту);
- мирна комунікація серед здобувачів освіти, координація зусиль всіх суб'єктів освітнього процесу на мирне врегулювання конфлікту.

За результатами опанування Програмою мають бути сформовані соціальна й громадянська компетентності як ключові, а також суспільствознавча як галузева.

Ресурси: людські (соціальні педагоги, практичні психологи, вчителі, волонтери), інституційні (соціальна служба для сім'ї, дітей та молоді) та інформаційні (закони, постанови, інформаційні буклети, ЗМІ).

Алгоритм реалізації:

- Ознайомлення учнів, педагогів з особливостями поширення масових негативних явищ серед підлітків.
- Розробка анкет для підлітків із метою виявлення рівня їхньої обізнаності щодо проявів булінгу, видів булінгу.
- Розробка пам'ятки «Поради, як боротися з булінгом», «Як запобігти булінгу в учнівській спільноті».
- Проведення бесід з підлітками, метою яких є профілактику булінгу.
- Проведення конкурсів соціальної реклами та інформаційних буклетів з проблем профілактики негативних тенденцій у молодіжному середовищі;

соціально-педагогічних тренінгів, лекцій, відеолекторіїв.

– Визначення переліку організацій, установ, що займаються розв'язанням даної проблеми.

Практичне значення програми: дана програма може бути використана в закладах освіти з метою профілактики булінгу та створення соціально безпечного простору шляхом формування в учнів відповідального ставлення до своєї честі і гідності, вміння захистити себе та оточуючих.

Програма призначена для учнів середніх та старших класів. А відтак потреба у формуванні здорових стосунків в колективі є актуальною саме для даних груп. Для інших освітніх закладів вибірка учасників може змінюватися в залежності від особливостей функціонування закладу та потреб його учасників.

Вимоги до фахівця, який впроваджує програму: дану програму можуть впроваджувати фахівці психологічної служби (практичні психологи, соціальні педагоги) освітніх закладів самостійно, або із залученням компетентних спеціалістів інших організацій. Фахівець, що реалізовує програму, має володіти знаннями, вміннями та навичками взаємодії з підлітками, їх психологічними особливостями, володіти актуальними знаннями про булінг як форму насильства, а також вміти практично використовувати засоби та прийоми соціально-психологічного тренінгу як методу профілактичного впливу на групу загалом та кожну конкретну особистість зокрема.

РОЗДІЛ I. Проблема булінгу в учнівському середовищі.

1.1. *Поняття про булінг, його ознаки та види.*

Незвичний для нашого сприйняття термін **булінг** тісно пов'язаний із такими поняттями, як насильство (застосування силових методів або психологічного тиску за допомогою погроз, свідомо спрямованих на слабких або тих, хто не може чинити опір; панування, влада людини над людиною [11]), агресія (дії, спрямовані на порушення фізичної і психічної цілісності людини або групи людей) [2]. Агресія органічно пов'язана з насильством і є його природним підґрунтям. Поняття агресія ширше за поняття насильство, воно включає в себе поняття насильство, третирування (виявляти зневагу до когось, поводитися безцеремонно, не зважати на чийсь думку [7, с. 248]), цькування (переслідувати кого-небудь різними нападами, наклепами і т. ін., знущатися з когось [8, с. 259]). Усі ці поняття відображають різні аспекти такого явища, як булінг. Поняття булінг трактують від вузького (відеозйомка бійки) до масштабного (насильство взагалі) [5].

Булінг – соціально-педагогічна, психологічна проблема сучасності. Це соціальне явище, властиве переважно організованим колективам, отож з огляду на зазначене, виділяють основні місця булінгу: булінг у школі; булінг на робочому місці (мобінг); булінг в армії («дідовщина»); кібербулінг (насилля в інформаційному просторі) тощо.

Уперше термін булінг (з англ. 'bully' – хуліган, забіяка, грубіян, насильник; 'bullying' – цькування, залякування, третирування) з'явився на початку 70-х рр. XX ст. у Скандинавії, де група дослідників вивчала явище насильства між дітьми в школі. Саме поняття булінг деякі автори розуміють по-різному і дають різну кваліфікацію його видів.

Булінг визначають як:

1) соціальну взаємодію через яку одна людина (іноді декілька) зазнають нападів іншої людини (іноді декількох, але, зазвичай, не більше чотирьох) майже щодня впродовж тривалого періоду (декількох місяців), що викликає в жертви стан безпомічності й виключення з групи [13, с. 168];

2) сукупність соціальних, психологічних і педагогічних проблем, які охоплюють процес тривалого фізичного чи психологічного насилля з боку індивіда або групи стосовно індивіда, що не може захистити себе в певній ситуації [3];

3) поведінка, що може бути визначена як неодноразовий напад (фізичний, психологічний, соціальний або вербальний) тими, чия влада формально або ситуативно вища за тих, хто не має можливості захиститися, з наміром заподіяти страждання для досягнення власного задоволення [12].

Відомий дослідник булінгу Д. Ольвеус (Dan Olweus) визначає три важливих компоненти:

- 1) булінг – агресивна поведінка, що охоплює небажані, негативні дії;
- 2) булінг охоплює патерн поведінки (патерн (від англ. patron) прийняті в певній культурі зразки та стереотипи поведінки), що постійно повторюється;
- 3) булінг характеризується нерівністю влади або сили [15].

Аналіз наукових робіт дає можливість визначити основні риси булінгу: систематичність; нерівність фізичних, психологічних і соціальних можливостей, які лежать в основі стосунків між жертвою й агресором, тобто агресор займає вище становище, ніж його жертва; взаємостосунки переслідувача й жертви; емоційне приниження, образа почуттів людини, що призводить до виключення її з групи. Отже, підґрунтям булінгу є статус, влада, конкуренція, лідерство. Це соціальна поведінка, що проявляється у відносно стійких групах і здатна залучати інших. Булінг охоплює нерівність сили та влади, що приводить жертву в стан, у якому вона не здатна ефективно захищатися від негативних дій. Це і є відмінною рисою булінгу від простого конфлікту. В конфлікті учасники рівні, а в булінзі жертва завжди виявляється слабшою, їй важче себе захистити, проти неї може виступати група. Ще одна характерна риса булінгу – він передбачає свідому поведінку, спрямовану на те, щоб завдати шкоди та страждання іншій людині.

Серед причин булінгу в колективі вчені виділяють наступні: боротьба за лідерство; зіткнення різних субкультур, цінностей, поглядів і невміння толерантно ставитися до них; агресивність і віктимність; наявність у дитини психічних і фізичних вад; заздрість; відсутність предметного дозволу тощо [6].

Булінг можна розділити на три основні форми:

1. **Фізичний булінг** – умисні удари, стусани, побої нанесення інших тілесних ушкоджень тощо.
2. **Психологічний булінг** – насильство, пов'язане з дією на психіку, що завдає психологічну травму через словесні образи або погрози, переслідування, залякування, якими навмисно заподіюється емоційна невпевненість. До цієї форми належать вербальний булінг (знаряддям слугує голос (образливе ім'я, з яким постійно звертаються до жертви, обзивання, поширення образливих чуток і т. д.); образливі жести або дії; залякування (використання агресивної мови тіла й інтонацій голосу для того, щоб змусити жертву здійснювати або не здійснювати що-небудь); ізоляція (жертву

навмисне ізолює, виганяє або ігнорує частина учнів або весь клас); активне неприйняття (виникає у відповідь на ініціативу, що походить від жертви, кривдники дають зрозуміти, що вона ніхто, що її думка нічого не означає, роблять її «цапом відбувайлом»); пасивне неприйняття (виникає лише в певних ситуаціях, коли треба вибрати когось у команду, групу, сісти за парту, прийняти в гру, діти відмовляються: «З ним не буду!»); ігнорування (не звертають уваги, не спілкуються, не помічають, забувають, не проявляють відкритої агресії, але й не цікавляться); вимагання (грошей, їжі, інших речей); пошкодження та інші дії з майном (крадіжка, грабіж, ховання особистих речей жертви).

3. **Кібербулінг** (припинення за допомогою мобільних телефонів, Інтернету, інших електронних пристроїв (пересилання неоднозначних зображень і фотографій, обзивання, поширення чуток тощо)).

Вважають, що жертвами булінгу стають діти чутливі, замкнуті, сором'язливі, тривожні, невпевнені в собі, нещасні, з низькою самоповагою, схильні до депресії, діти, які не мають жодного близького друга й успішніше спілкуються з дорослими, ніж з однолітками (Дан Ольвеус). Однак провокувати знущання над собою можуть і сильні, обдаровані особистості. Перебуваючи у звичайній школі, обдарований учень запускає визначені механізми розвитку булінгу, викликає заздрість і роздратування однолітків високим рівнем знань, допитливістю, акумуляцією уваги вчителя. Унаслідок цього відбувається ізоляція обдарованого учня від класу. Погане ставлення до нього поступово стає причиною відповідної поведінки: неприйнята в класі дитина починає порушувати правила, діє імпульсивно й необдуманно [10].

Отже, булінг – соціальна-педагогічна проблема сучасності, явище яке негативно впливає на особистість.

1.2. Основні механізми розповсюдження булінгу в учнівському середовищі та його наслідки.

Основні механізми розвитку булінгу:

- страх;
- заздрості та конкуренція;
- неприйняття інакшості;
- бажання підпорядковувати когось власній волі;
- бажання витіснити когось із групи (колективу);
- бажання принизити іншого.

Як соціально-психологічне явище булінг впливає на всіх учасників групи чи класу дітей, де він виникає. Зокрема Д. Ольвеус описав таку рольову структуру булінгу:

- 1) учень, який є жертвою булінгу;
- 2) учні, які здійснюють насилля, ініціюють і відіграють лідерські ролі в процесі булінгу – «булери», або переслідувачі, агресори;
- 3) послідовники – учні, які позитивно ставляться до знущань над іншими й беруть активну участь у цьому, але зазвичай не є ініціаторами та не відіграють головної ролі;
- 4) пасивні «булери» – учні, які відкрито підтримують булінг, наприклад через сміх чи привертання уваги до ситуації, проте не втручаються в неї;
- 5) потенційні «булери» – учні, яким подобаються знущання, але вони не виявляють цього ззовні;
- 6) «спостерігачі» (байдужі свідки) – учні, які не беруть участі в булінгу, і можуть вважати, що це не їхня справа, тобто виявляють байдуже ставлення до ситуації;
- 7) «потенційні захисники» – ці учні негативно ставляться до насилля і вважають, що повинні допомогти жертві, проте нічого не роблять;
- 8) «захисники» – учні, які виявляють негативне ставлення до явища, вони захищають жертву або намагаються їй допомогти [15].

Булінг – переважно латентний для інших осіб процес, але діти, які зазнали цькування, отримують психологічну травму різного ступеня тяжкості, що призводить до важких наслідків, аж до самогубства. Тому найнебезпечніші в цьому явищі наслідки. Причому наслідки і для жертв булінгу, і для булерів, і для спостерігачів, а саме:

1. Діти, які стають переслідувачами, більше, ніж їхні однолітки схильні до участі в бійках, до крадіжок, уживання алкоголю і куріння, у них низькі оцінки зі шкільних предметів, вони також можуть носити зброю.
2. Діти, які лише спостерігають знущання, також, як і самі жертви, можуть почуватися в небезпеці. У них може спостерігатися страх, нездатність діяти, почуття провини за бездіяння, а також може виникати бажання приєднатися до процесу, особливо якщо в них немає стійкого ставлення до ситуації.
3. У дітей, які стають об'єктами булінгу, відзначають такі симптоми (за Х. Лейманном):

– перша група пов'язана з впливом стресу на когнітивні процеси, що спричиняють фізичні гіперреакції (порушення пам'яті, порушення концентрації уваги, депресія, апатія, швидке роздратування, загальна втома, агресивність, почуття незахищеності, фрустрація);

- друга група вказує на психосоматичні симптоми (нічні жахи, біль у шлунку, діарея, блювання, відчуття слабкості, втрата апетиту, стискання у горлі, схильність до плачу, почуття самотності);
- третя група поєднує симптоми, що виникають під впливом виділення стресових гормонів і діяльності автономної нервової системи (біль у грудях, пітливість, сухість у роті, серцебиття, часте дихання);
- четверта група відображає симптоми, пов'язані з м'язовим напруженням (біль у спині, біль у задній частині шиї, біль у м'язах);
- п'ята група пов'язана з проблемами сну (труднощі під час засинання, переривчастий сон, раннє пробудження);
- шоста група симптомів: слабкість у ногах, загальна слабкість;
- сьома група: втрата свідомості, тремор (тремтіння тіла або окремих частин тіла) [14].

Отже, що булінг – явище, що може виникнути в більш-менш організованих, сталих дитячих колективах, стосується і впливає на всіх його учасників, призводячи до порушення навчально-виховного процесу в школі, викликає тривалі наслідки для особистості, інколи віддалені в часі. Тому постає гостра потреба усвідомлення того, що ця проблема є, а також потребує розробки системи профілактичних заходів з попередження та подолання такого негативного соціально-психолого-педагогічного явища.

РОЗДІЛ II. Профілактика булінгу в освітньому середовищі.

2.1. Опис антибулінгової програми програми: «Я обираю щасливе майбутнє».

„В природі ніщо так не загрожує людині, як сама людина”

Льюїс Томас

Антибулінгова програма «Я обираю щасливе майбутнє» – це профілактична програма, яка має на **меті ознайомити** підлітків з проблемою булінгу, його видами, ознаками та механізмами розповсюдження, а також **навчити протидіяти** булінгу та **вміти захистити** себе і своїх однокласників в разі необхідності ефективними способами та прийомами.

Завдання:

1. Актуалізація та розширення теоретичних знань про булінг, його види, ознаки, механізми.
2. Розвиток вміння визначати групи ризику (жертв та булерів).
3. Навчання ефективним, науково обґрунтованим та експериментально перевіреним способам протидії булінгу в підлітковому середовищі.
4. Згуртування новоприбулих учнів, формування довірчих стосунків через особливу форму взаємодії у тренінгу «навчання на рівних» (учні, які пройшли спеціальне навчання та мають відповідні сертифікати про це, навчають інших учнів).
5. Розширення меж особистісної значимості в процесах групової динаміки за допомогою формування свідомого та відповідального ставлення до проблем та потреб інших членів групи (небайдуже ставлення до жертв булінгу, знання способів ефективної допомоги, а не пасивного спостерігача).

Дана програма має свої *особливості*:

- проводиться систематично та комплексно;
- використовує інноваційні форми соціальної роботи;
- формує позитивну мотивацію вчинків, підвищує рівень поінформованості учнів з актуальних питань для їхнього віку.

2.2. Структура антибулінгової програми «Я обираю щасливе майбутнє»

Мета: поінформувати підлітків про булінг, його причини, види, ознаки та структуру; ознайомити з основними стратегіями протидії булінгу; відпрацювати конструктивні способи протидії булінгу в учнівському середовищі.

Необхідні матеріали: класна кімната, мультимедійна дошка, фліп чарт (або шкільна дошка), ватмани, кошик, маркери, підготовлені завдання до вправ.

№ з/п	ВИД РОБОТИ	Цільова аудиторія	Строки виконання	Відповідальний
Первинна профілактика				
1.	Забезпечення інформацією сайт ліцею щодо застосування норм Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькування)» від 18 грудня 2018 року за №2657 - VIII	Учні, батьки, вчителі	1 раз на семестр	Соц. – психолог. служба ЗДВР
2.	Організація постійного чергування в місцях загального користування (їдальня, коридор, роздягальня, подвір'я) і технічними приміщеннями		Постійно	ЗДВР заступник з АГЧ
3.	Перевірка приміщень, території ліцею з метою виявлення місць, які потенційно можуть бути небезпечними та сприятливими для вчинення булінгу (цькування)		З моменту написання наказу	заступник з АГЧ
4.	Імітаційна гра «Розкажи про насильство»	Учні 9-11 класів	квітень	Соціальний педагог
5.	Проходження безкоштовного курсу «Недискримінаційний підхід у навчанні» на сайті EdEra, «Протидія та попередження булінгу в закладах освіти» (освітня платформа «PROMETHEUS»)	вчителі	2021 рік	Класні керівники -11 класів

6.	Консультування батьків щодо захисту прав та інтересів дітей	Батьки учнів 10-11 класів	Впродовж року	Класні керівники 10-11 класів
7.	Міні – тренінг «Як навчити дітей безпечної поведінки в Інтернеті»	Учні 1 – 4 класів	лютий	Вч. інформатики в початкових класах
8.	Круглий стіл для педколективу «Безпечна школа. Маски булінгу»	вчителі	січень	Соц. педагог
9.	Консультпункт «Скринька довіри»	Учні, вчителі, батьки	Протягом року	Соц. – психолог. служба
10.	Проведення консультацій психолога з питань взаємин батьків з дітьми	Батьки	Протягом року	Психолог
11.	Ознайомлення учасників освітнього процесу з програмою «Вирішення конфлікту мирним шляхом. Базові навички медіації»	Вчителі	Протягом року	Соціальний педагог
12.	Проведення відеолекторіїв у співпраці з представниками соціальної служби.	Вчителі, учні	Протягом року	Соціальний педагог
13.	Проведення моніторингу безпечності та комфортності закладу освіти шляхом анкетування	Батьки, вчителі, учні	Травень, жовтень	Класні керівники 10-11 класів Соціальний педагог
Години психолога спрямовані на запобігання та протидію булінгу				
1.	Година спілкування «Агресія як прояв насильства»	9 класи	січень	
2.	Практичне заняття «Булінг-проблема сьогодення»	5 класи	Вересень – жовтень	
3.	Розвивальне заняття «Я та інші»	2 класи	жовтень	
4.	Година спілкування «Кібербулінг як проблема порушення прав людини»	7 класи	березень	
5.	Проведення тренінгу з розвитку навичок спілкування та мирного вирішення конфліктів	6- класи	березень	
6.	Тренінг «Емоційний стан в надзвичайних ситуаціях»	10 класи	Квітень-травень	

7.	Розвивальне заняття «Як приборкати власних драконів»	3 класи	травень	
8.	Соціометрія	4-11	постійно	
Робота соціального педагога спрямована на запобігання та протидію булінгу				
1.	Анкетування за методикою «Агресивна поведінка» (за Є. Ільїним та П. Ковальовим)	учні 5-9 класів	січень	
2.	Анонімне анкетування учнів 5-11-го класів про випадки булінгу (цькування) в ліцеї	учні 5-11 класів	лютий	
3.	Години відвертого спілкування «Не допускай проявів булінгу над собою. Допоможи другу»	Учні 7-х класів	січень	
4.	Перегляд відео, презентацій «Булінг в школі. Як його розпізнати», «Не смійся з мене»	Вчителі	березень	
Вторинна профілактика				
1.	Розгляд заяв про випадки булінгу	Індивідуально	За заявою	Адміністрація ліцею
2.	Сеанси медіації (примирення)	Конфліктуючі сторони	За потребою	Соціально-психологічна служба

2.3 Особливості впровадження програми: «Я обираю щасливе майбутнє»

Антибулінгова програма «Я обираю щасливе майбутнє» в ліцеї впроваджувалась протягом березня – грудня 2021 року.

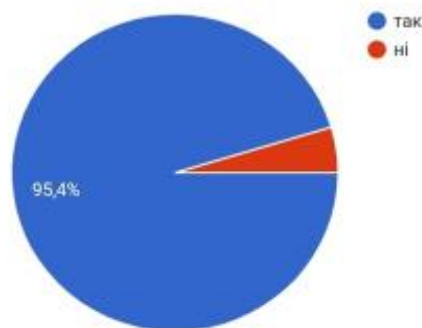
На початку впровадження програми була проведена діагностика рівня обізнаності ліцеїстів щодо питання насильства, зокрема. Анкетування проводилось з ліцеїстами (480 учнів) з метою визначення цільової аудиторії, яка має потребу в розширенні своїх знань щодо булінгу. Так, нам вдалося з'ясувати, що 30% ліцеїстів недостатньо володіють інформацією щодо такого соціального явища, як булінг. Аналізуючи відповіді учасників анкетування, ми визначили, що переважна більшість ліцеїстів (70% з 30%, які недостатньо володіли інформацією щодо булінгу), які не знають, що таке булінг, є нові групи, тобто паралель 8-х класів. Відтак і профілактичну роботу з даного питання ми вирішили впроваджувати саме для учнів 8-х класів, в яких відбувається формування колективу, а створення гармонійних, комфортних та безпечних стосунків в колективів є актуальним завданням.

Діаграма 1. Кількісний аналіз рівня обізнаності учасників тренінгу основі узагальнення їх відповідей.

Що я знаю про булін?

Ви знаєте, що таке «булінг»?

280 відповідей

Так, 95,4% учасників тренінгу (280 учасників) відзначили, що рівень їхньої обізнаності у питаннях булінгу підвищився після відвідування тренінгу, вказали в анкеті-рефлексії, що використовуватимуть отримані на тренінгу знання та практичні вміння у повсякденному житті, що є чудовим результатом досягнення профілактичної мети тренінгової роботи.

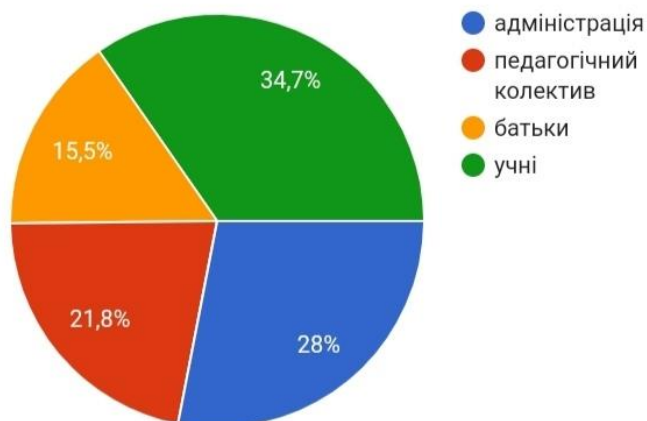
Діаграма 2. Кількісний аналіз припинення булінгу в освітній

організації на основі узагальнення їх відповідей.

Хто, на вашу думку, здатний
припинити булінг в освітній
організації?

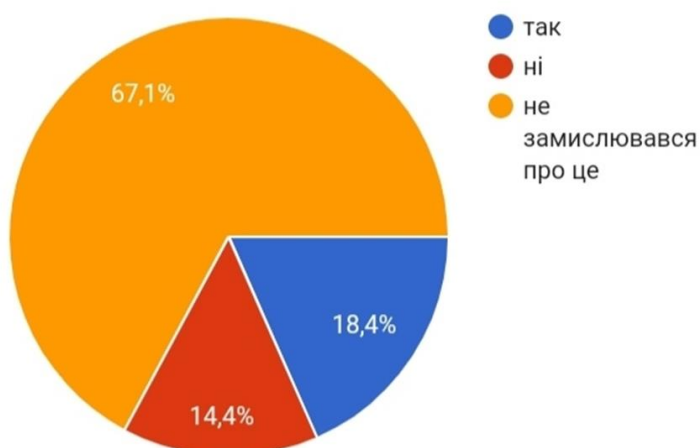
271 відповідь

Діаграма 3. Кількісний аналіз, що дорослі недостатньо допомагають дітям, які є жертвами цькування.

Чи вважаєте ви, що дорослі
недостатньо допомагають дітям,
які є жертвами цькування?

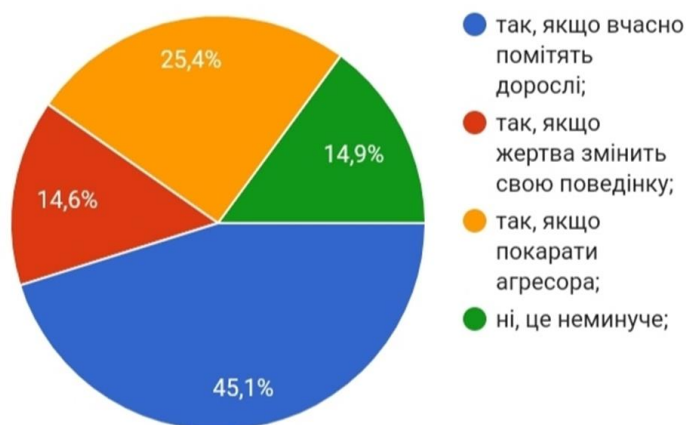
277 відповідей

Діаграма 4. Кількісний аналіз, чи можна уникнути цькування в ліцеї.

Як ви вважаєте, чи можна уникнути
цькування в ліцеї?

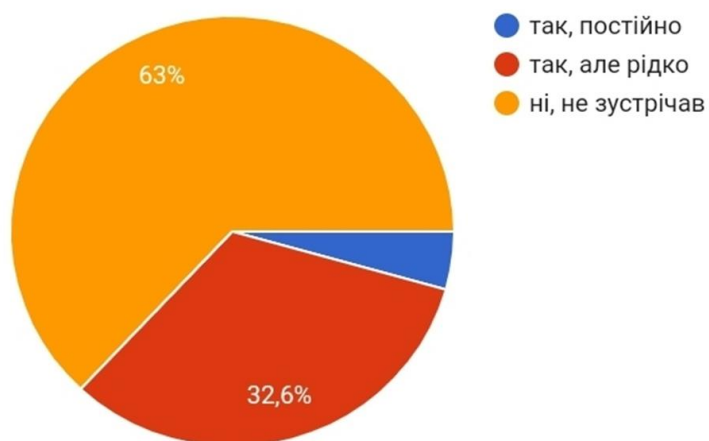
268 відповідей

Діаграма 5. Кількісний аналіз цькування школярів з боку вчителів

Чи зустрічали Ви ситуації
цькування школярів з боку
вчителів?

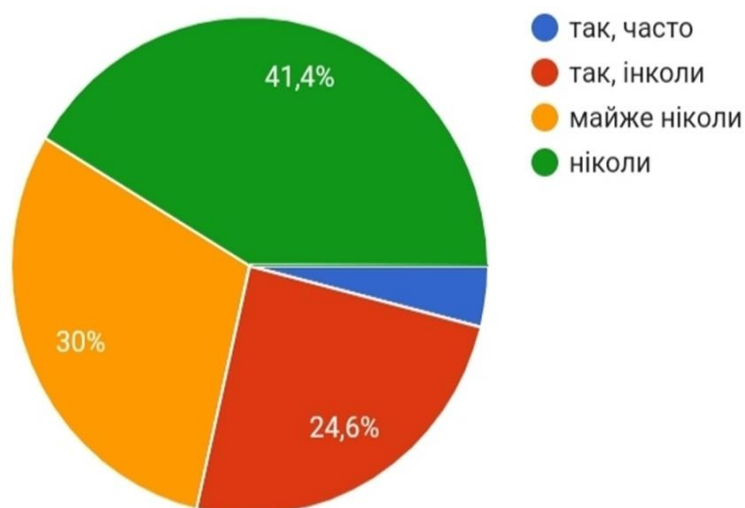
276 відповідей

Діаграма 6. Кількісний аналіз свідка, або жертви насилля.

Чи були ви свідком або жертвою
насилля?

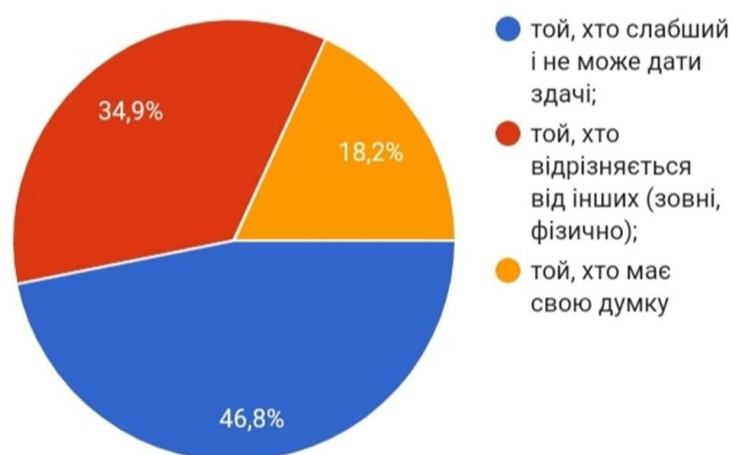
280 відповідей

Діаграма 7-8. Кількісний аналіз частого цькування і в якій фрмі.

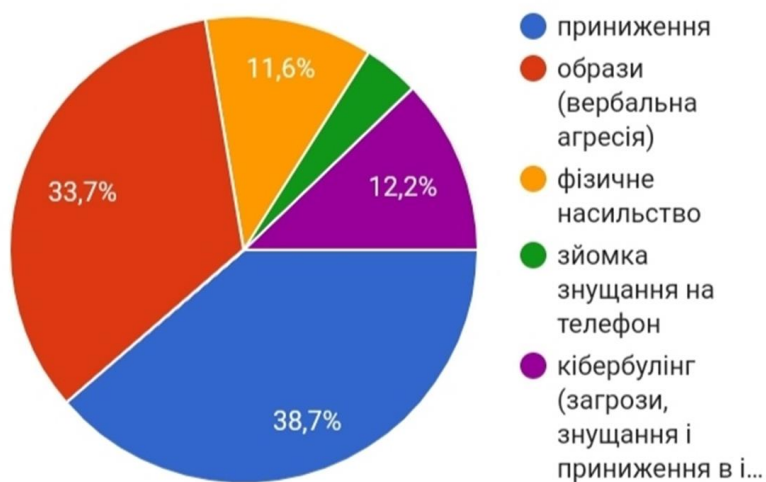
Хто, на ваш погляд, частіше
піддається цькуванню (булінгу)?

269 відповідей

Якщо так, то в якій формі:

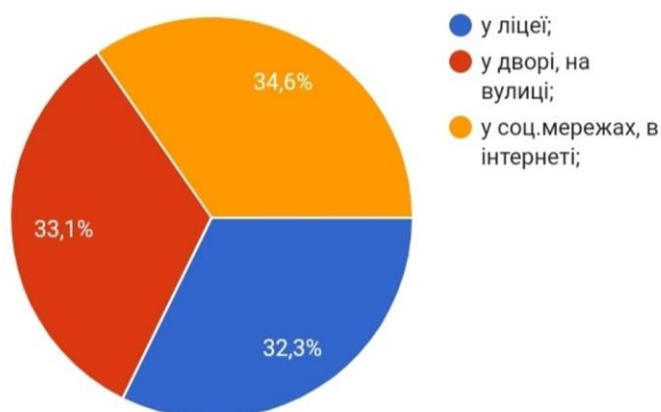
181 відповідь

Діаграма 9. Кількісний аналіз найчастішого цькування

Де найчастіше зустрічається
цькування?

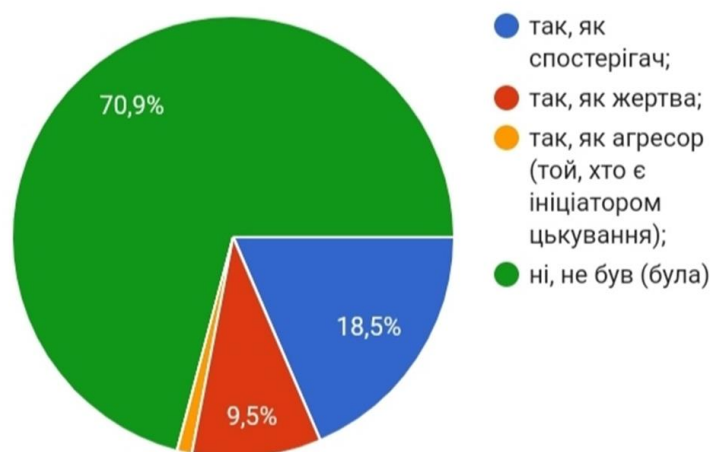
254 відповіді

Діаграма 10. Кількісний аналіз учасника цькування, знущання.

Чи були ви самі учасником
цькування, знуцання?

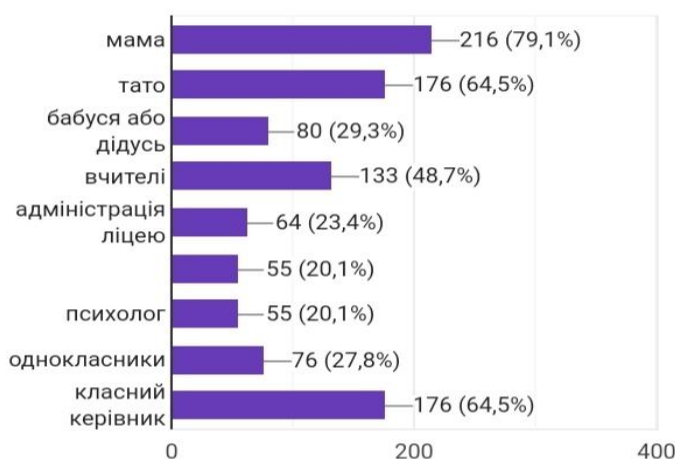
275 відповідей

Діаграма 11. Кількісний аналіз звернень у випадку, коли стали свідком або жертвою булінгу.

До кого із дорослих ви можете
звернутися у випадку, коли стали
свідком або жертвою булінгу

273 відповіді

Отже, використання антибулінгової програми «Я обираю щасливе майбутнє» в ліцеї підвищує рівень обізнаності учнівської молоді з актуальної соціальної проблеми булінгу та стимулює дітей до свідомого використання набутого практичного досвіду у майбутньому.

Підсумок

Реформація сучасної Нової української школи можлива за умови створення соціально безпечного простору шляхом формування в учнів вміння правильно поводитись у небезпечних та критичних ситуаціях загрози життю, честі та гідності особистості, булінгу, мобінгу, надавати допомогу собі та іншим. Тому профілактична робота має будуватися на принципах відкритості, чесності, доступності у її розумінні та сприйнятті, а також формувати в учнів практичні вміння та навички, які необхідні для життя в сучасних умовах задля збереження власної гідності та утвердження цінностей поваги до інших.

Булінг – соціально-педагогічна, психологічна проблема сучасності. Булінг – явище, що може виникнути в більш-менш організованих, сталих дитячих колективах, стосується і впливає на всіх його учасників, призводячи до порушення освітнього процесу в школі, викликає тривалі наслідки для особистості, інколи віддалені в часі.

Антибулінгова програма «Я обираю щасливе майбутнє» – це профілактична програма, яка має на меті ознайомити підлітків з проблемою булінгу, його видами, ознаками та механізмами розповсюдження, а також навчити протидіяти булінгу та вміти захистити себе і своїх однокласників в разі необхідності ефективними способами та прийомами. Унікальною особливістю даної програми є те, що її впроваджують самі учні, які виявили бажання пройти відповідне навчання, а відтак й сприйняття та розуміння важливого досвіду відбувається у доступній формі, що впливає на ефективність виконання профілактичних завдань програми.

Антибулінгова програма «Я обираю щасливе майбутнє» свідчить про підвищення рівня обізнаності учнівської молоді з актуальної соціальної проблеми булінгу та стимулювання ліцеїстів до свідомого використання набутого практичного досвіду у майбутньому.

Маємо сподівання, що спільними зусиллями та якісними підходами до розробки та впровадження профілактичних заходів, ми подолаємо булінг та інші соціальні небезпеки, які виникають в житті сучасної особистості.

Список використаних джерел:

1. Bullying [Електронний ресурс] // Мюллер В.К. Новый англо-русский словарь. – Перераб. и доп. изд. – Режим доступа : <http://www.rambler.ru/dict/new-enru/00/55/78.shtml>. – Загл. с экрана.
2. Бердышев И. Лекарство против ненависти / Илья Бердышев ; семинар записала Е. Куценко // Первое сент.– 2005. – 15 марта (№ 18). – С. 3.
3. Буллинг: детская жестокость [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.tagilib.ru/readers/ot_20_and_starshe/meropr/bulling.php
4. Кон И.С. Что такое буллинг и как с ним бороться? [Электронный ресурс] / И.С. Кон. // Сексология. Персональный сайт И.С. Кона. – Режим доступа: <http://www.sexology.narod.ru/info178.html>. – Загл. с экрана.
5. Король А. Причины та наслідки явища булінгу // Відновне правосуддя в Україні. – 2009 - № 1-2(13).
6. Лемак М.В., Петрище Ю.В. Психологу для роботи: діагностичні методики. – [збірник психодіагностичних методик] – Ужгород, 2011.
7. Лушпай Л. І. Шкільний буллінг як різновид суспільної агресії [Електронний ресурс] / Л. І. Лушпай // Наук. зап. [Нац. ун-ту «Острозька академія»]. Сер. :Філологічна. – 2013. – Вип. 33. – С. 85. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nznuoaf_2013_33_28.pdf
8. Лэйн Д. А. Школьная травля (буллинг) [Электронный ресурс] / Д. А. Лэйн // ZipSites.ru : бесплат. электрон. интернет-б-ка. – Режим доступа : <http://www.zipsites.ru>
9. Методика освіти “рівний-рівному”. / Лещук Н., Зимівець Н. та ін. – К.: Міленіум, 2002. – 132с.
10. Мухаркина А. В качканарских школах эпидемия буллинга: жертв травли снимают на видео [Электронный ресурс] / Алёна Мухаркина // Качканарский четверг. – 2008. – 12 мая. – Режим доступа : <http://www.kchetverg.ru/?p=589>. – Загл. с экрана.
11. Не смійся з мене. Посібник для вчителя. Проект "Повага Дією" (Ярроу П., Лора Паркер Роерден)
12. Ніколаєнко С.М. Виступ Міністра освіти і науки України на спільній колегії МОН, МВС, Мінсім'ямолодьспорт [Електронний ресурс] / С.М. Ніколаєнко // Департамент зв'язків з громадськістю

- Міністерства внутрішніх справ України. – 2007. – 27 квіт. – Режим доступу: http://mvsinfo.gov.ua/official/2007/04/270407_3.html. – Заголовок з екрану.
13. Посібник для батьків учнів початкових і середніх шкіл. Комплекс дій для батьків, видання про підлітків: Що можуть зробити батьки, щоб допомогти своїм дітям-підліткам досягти успіху. <http://www.edu.gov.on.ca/eng/multi/ukrainian/BullyingUK.pdf>
 14. Психологічний супровід навчально-виховного процесу. Навчально-методичний посібник / Д.Д.Романовська, Л.В.Кирилецька// Психологія: [електронний посібник]. – Чернівці: ІППОЧО, 2015.
 15. Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми у конфліктний та постконфліктний період: метод. рек. / Н.П. Бочкор, Є.В. Дубровська, О.В.Залеська та ін. – Київ: МЖПЦ «Ла Страда-Україна», 2014.
 16. Федосенко Е.В. Психологическое сопровождение подростков: система работы, диагностика, тренинги. Монография. – СПб.: Речь, 2008.

Додаток 1**Анкета для ліцеїстів****Дата проведення** _____

1. Чи знаєте Ви що таке булінг?

- ☐ так;
- ☐ ні;
- ☐ щось чув/ла, але точно не знаю.

2. Чи вважаєте Ви булінгом:

- ☐ бойкот;
- ☐ травлю;
- ☐ насмішки;
- ☐ дезінформацію;
- ☐ навмисне псування особистих речей;
- ☐ фізичну розправу;
- ☐ безпідставне залякування іншої людини.

3. Які види булінгу Ви знаєте? _____

4. Як захистити себе та інших від булінгу? _____

Додаток 2**Анкета-рефлексія**

Дата _____

1. Який вплив на Вас мав тренінг?

2. Чи дізналися Ви більше про булінг з тренінгу?

☐

так

☐

ні

3. Чи зможете Ви використовувати отримані знання з тренінгу в повсякденному житті?

☐

так

☐

ні

